

KERSTFEEST IN DEN STAL

door Johanna.

THEOREM - DE GELIJKHEID

Kerstfeest in den stal.

EENE HOOFDSTUKKEN OF WAARHEDE HISTORIE.

JOHANNA.

VERZEK — G. F. CALLENDON.

HOOFDSTUK I.

Een afscheid.

De Zondagschool was goetindigd. De deuren werden geopend en de jongens en meisjes gingen naar buiten. Sommigen liepen rustig en bedaard verder en verkeerden nog onder den indruk van het gehoorde. Andere kinderen schenen veel te gelijken op hen, van wie in de gelijkenis van den Zaaiër wordt gesproken. Zij hadden het Woord wel gehoord, maar de vogels kwamen en pikten het goede zaad dadelijk weg. Zij liepen druk te praten over allerlei dingen en maakten plannen, die met het gehoorde op de Zondagschool weinig overeenstemming hadden.

Ook juffrouw van Berk maakte zich gereed heen te gaan. Zij had haar schrift, waarin de namen van hare leerlingen stonden opgeschreven en haar Rijbelkje, waaruit zij vertelt had, reeds in de hand, toen een der grootste jongens, die achtergebleven was, aarzelend op haar toetrad. Zijn oogen, die anders zoo vroolijk en gultig konden lachen, stonden bedrukt en somber, en aan zijn heele houding kon men duidelijk zien, dat hem iets zeer droevigs op het hart lag.

„Wel Kees! wat scheelt er aan?” vroeg juffrouw van Berk, hem vriendelijk aanziende.

„Juffrouw!.... Ik moet u vertellen, dat ik vandaag voor het laatst op de Zondagschool ben geweest. Ik kan niet meer terugkomen.... En.... ik dank u.... voor

het onderwijs.... En.... Ik wou u vragen.... of ik.... ik met het.... Kerstfeest...."¹⁷

Maar nu kon de knaap niet verder. Met moeite en al haperend had hij deze woorden er uitgebracht. Hij liet nu het hoofd hangen. Hij was zijne aandoeningen niet langer meester.

Juffrouw van Herk wachtte even en zag den jongen medelijdend aan. Zij begreep wel, waarom hij zoo bedroefd was. Veertien dagen geleden was de vader van Kees, nu zeer kort ziek te zijn geweest, gestorven. Hij was een zeer oppassend en ijverig daglonner geweest. In zorgevolle omstandigheden liet hij zijne vrouw achter. Nu moest Kees, die de oudste der kinderen was en reeds dertien jaren leide, zoo spoedig mogelijk onder de menschen zijn eigen brood gaan verdienen.

Toen de knaap een beetje bedaard was, zei juffrouw van Herk vriendelijk: „Ik begrijp er alles van, Kees! Je woudt zeker vragen of je toch nog met de Zondagschoolkinderen het Kerstfeest mede moegt vieren, niet waar?"

Kees knikte toestemmend. En opnieuw vloeiden zijn tranen.

„Kerker moegt ge dat, Kees! Al kom je nu niet meer, wij blijven je tot het Kerstfeest toe als een leerling van de Zondagschool beschouwen, hoor! En als je eens een Zondagmiddag vrij geeft, dan mag je altijd hier komen."

„Dat zal wel nooit gebeuren, juffrouw!" snikte Kees, „want het is dan juist tegen den tijd van het maiken."

„Hij wien ga je dienen, Kees?"

„Ik word boerenknecht bij Peter Turk, juffrouw," luidde het antwoord van Kees.

„Zoo, dan ga je een heel eindje uit de buurt." Juffrouw van Herk zag den kleinen boerenknecht eens aan. Wat een kereltje was hij nog maar! Zij hoopte in stilte, dat Peter Turk hem in den eersten tijd nog geen al te zwaar

werk zou opbrengen; dat hij goed voor hem zou zijn en wat geluk met hem zou hebben. „Je moet maar goed je best doen, heer jongen!“ sprak zij opgeroimd. „Dan zal je eens zien, hoe spoedig je voor je moeder een steun zult zijn.“

Dat vooruitzicht troostte den jongen een weinig. Hij wachte zijne fransen af en antwoordde, terwijl een vroelijke glans in zijn ogen lichtte: „Ja, juffrouw! Ik zal al gauw mijn eigen kleeren verdienen, heeft de baas gezegd, en dat zal moeder heel wat helpen. En uit den kost kan ik ook al dadelijk.“

„Zoo, zoo! Nu, en je kunt zeker nog al wat aan, he?“ zei juffrouw van Hark lachende. „Ja, ja, dat is altijd zoo op jouw leeftijd. Nu jongenlief! het ga je wel, heer! Ik wensch je in alle dingen voorspoed toe. Maar boven allen: verlaat God nooit! Houde je aan Hem vast. Dan zal het je zeker wel gaan. Vergoet niet, hetgeen je hier op de Zondagschool geleerd hebt.“

„Neen, juffrouw! Dat zal ik zeker niet doen,“ antwoordde Kees wat opgeroimd.

„We zullen nog maar geen afscheid nemen, heer Kees! Ik hoop je hier nog wel eens te zien. En als je soms eens wat op je hart hebt, dan kun je altijd gerust bij mij komen. Onthoud dat!“

Een dankbare blik was het antwoord op die vriendelijke woorden van juffrouw van Hark. Een handdruk volgde daarop en toen vertrok de kleine boerenknecht.

De onderwijzeres keek hem na met een bede in het hart. Peter Turk stond bekend als iemand, die God niet vreesde en niet zoo heel veel voor zijn naaste overhad. De jongen zou hij hem ongetwijfeld een moeilijke leer-school te doorloopen hebben. Veel liever zou zij hem bij een anderen heer hebben geplaatst gezien. Ook de moeder van Kees had dat liever gewild. Maar alle boeren zijn niet geneigd om het met een onervaren dertien-jarigen knaap te probeeren, vooral niet als het tegen den winter

loopt en er dus niet veel werk in. Peter Turk had hem dadelijk willen hebben en ieder weekje was er voor de arme weduwe één.

HOOFDSTUK II.

In dienst.

Den volgende morgen, zodra de zon aan den hemel stond, stapte Kees naar zijn baas. In een klein bundeltje droeg hij, behalve enkele noodzakelijke kledingstukken, ook een nieuwe blauwe werkbomsoorten, die zijn moeder voor hem gemaakt had en waarop hij heel trotsch was. Als hij die bomsoorten aanhad, dan zou hij eerst recht het aanzien hebben van een grooten boerenknecht.

Het had hem niet zoo heel erg gekost om van moeder, broertjes en zusjes te scheiden. Hij wist, dat hij ze elken Zondagavond na melktijd zou weerzien. Ook mocht hij om den anderen Zondag zijn moeder 's morgens uit de kerk even gaan opzoeken. Hij vond het een heerlijke gedachte, dat hij zijn moeder nu echt tot steun zou zijn en dat door zijn arbeid haar leven welgemakkelijker en minder zwaar zou worden. Hij voelde zich sterk, moedig en vol werklust. Hij zou goed zijn best doen en wie weet, hoe spoedig hij de plaats van zijn vroeg gestorven vader zou kunnen vervullen. De mogelijkheden, die hem te wachten stonden, kende hij nog niet en daarom telde hij ze ook niet. Het afscheid van de Zondagschool was hem het zwaarste en droevigste oogenblik geweest. Zeven jaar lang had hij de Zondagschool getrouw bezocht. Hij kon zich niet herinneren, dat hij in al dien tijd ook maar één keertje had overgeslagen. Dat

hij nu juist zoo kort vóór het Kerstfeest de Zondagschool moest vaarwel zeggen, viel hem zeer hard. Maar juffrouw van Heek had gezegd, dat hij toch op het feest mocht komen en dat had zijn hart getroost.

„Wel zoo, jongen ! Ben je daar ? Breng je pakje maar op den zolder en dan kan je dadelijk beginnen met hout te hakken.“

Zoo begroette Peter Turk zijn nieuwe kleinen knecht. Kees deed dadelijk wat hem bevelen was, en weinige oogenblikken na zijn aankomst op de hoeve „Zelden rust“ stond hij reeds hout te hakken met zulk een hveer, dat de spaanders in het rond vlogen en de swoelstroppels lange zijde gelaat afliepen.

Tamelijk speedig — in aanmerking genomen, dat de bijl zeer zwaar was en de handen van Kees nog geen sterke gewende mannen-handen waren — lag er een aardig hoopje gekloofd hout op den grond. Kees bekeek het met welgevallen. Hij hoopte dat zijn baas tevreden over hem zou zijn. Misschien was dat ook wel het geval; maar Kees kwam dat niet te weten, want Peter Turk sprak geen enkel goedkeurend woord tot hem, toen hij hem om twaalf uur kwam roepen.

Toen het middagmaal afgevoerd was, moest Kees eerst nog wat hout hakken en toen moest hij zijn baas helpen om in den stal de koeien te melken, te hoeden of te koeien te voeren, water voor hen te pompen en daarna met een grooten beem den stal schoon te maken. Die laatste werkjes leerde hij vlieg genoeg; maar met het melken wilde het nog niet zoo speedig vlotten, waardoor hem menig ruw scheldwoord en vreeselijke vloek naar het hoofd werd geworpen. Een varige bios stong dan telkens den jongen naar de wangen. Hij was zulke taal niet gewond en vond het vergehrickelijk, den naam des Heeren te hooren ontheligen en dat nog wel om afmentwill. Het was hem of ook hij er schuld aan had, hoewel hij toch zijn uiterste best deed.

HOOFDSTUK III.

Een weigering.

Van lieverleide gewende Kees aan zijn nieuwen toestand en de nieuwe werkzaamheden, die hem opgedragen werden. Zijn baas kreeg weldra een flink en handig knechtje aan hem, ondanks hij dat nooit erkende. Kees voelde zich dan ook niet ongelukkig in zijn nieuwen werkring. Hij voelde zich zelfs zeer blij, als zijn moeder verklaarde, dat het haar zoo gelukkig maakte, dat hij zoo flink zijn best deed en reeds zijn eigen kost verdiende.

Maar dat zijn baas hem nooit toestond om eens een enkel keertje naar de Zondagschool te gaan, dat viel Kees zeer hard. Eens had hij het aan Peter Turk verzocht; maar het antwoord, dat deze hem toen gaf, had hem den lust betonnen om het voor den tweeden keer te vragen. Na kerktijd moest hij altijd dadelijk zijn Zondagsche pak uit en zijn werkbezeren aantrekken en zijn baas helpen het vee te verzorgen.

Met zeer groot verlangen zag Kees uit naar het Zondagschoolfeest op den tweeden Kerstdag. Dan zou hij toch zeker wel mogen gaan. Om zijn baas gunstig voor hem te stemmen, besloot hij in het geheel niet meer over de Zondagschool te spreken vóórdat het Kerstfeest was aangebroken. Dan zou hij vrij vragen voor den tweeden Kerstavond, zoo dringend als hij maar kon. Hij zou aan zijn baas vertellen, dat juffrouw van Herk hem verwachtte en dat dit zijn afscheid zou zijn van de Zondagschool. Neen, Peter Turk zou hem dat gesoegen niet kunnen weigeren, zoo meende en hoopte Kees.

Arme Kees! Een dubbel verdriet zou hem op het zoo vurig begeerde Kerstfeest teg deel vallen.

Om half zes reeds zou het Zondagschoolfeest op den tweeden Kerstavond plaats hebben. Het uur was zoo vroeg

geesteld, omdat vele kinderen, waaronder verscheidene kleine kleuters, van verre moesten komen. Ook Kees zou wel een uur nodig hebben, eer hij van de boerderij thuis (om de kleintjes te halen) en van daar in de kerk wezen kon. Maar sag hij natuurlijk niet tegen op. De groote vraag was alleen maar of zijn baas hem zou laten gaan. Het Kerstfeest viel dat jaar midden in de week. Op één van die twee dagen zou hij toch allicht eens naar de kerk mogen gaan. En waarom zou zijn baas hem dan niet even goed een vrijen avond als een vrijen morgen willen geven? Ja, ja, dat zou wel mogen!

Hij had maar zoo weinig uitspanning in zijn tegenwoordig leven, de dertienjarige knaap! De meeste andere jongens van zijn leeftijd mochten nog maar hartelust spelen en zich op allerlei wijze vermaken, maar hij moest den ganschen dag zoo hard en ingespannen werken alsof hij reeds een volwassene man was. 's Avonds was hij meestal te moe om aan iets anders te kunnen denken dan om maar zoo gauw mogelijk te gaan slapen. 's Morgens moest hij vóór dag en daew opstaan en vrijen tijd had hij bijna niet. Daarom hunkerde hij meer nog dan andere knapen naar het bijde Zondagschoonfeest.

Hoe meer het Kerstfeest naderde, hoe groter sijn verlangens naar het feest werd. Maar toch sag hij er tegen op om verlof te vragen. De baas moest eens „neen" zeggen. Das was het op eens gedaan met sijn heerlijk vooruitzicht. Hoe vroeselijk ontstelde hij, toen hij twee dagen vóór het Kerstfeest 's middags onder den maaltijd den baas met diens vrouw een uitgaansplan hoorde bespreken voor den tweeden Kerstdag. De vrouw wilde op dien dag hare ouders, die een paar uren verder woonden, eens gaan bezoeken. Zij sprak nu over de herwaren, die aan hare afwezigheid vertoonden waren.

„O, dat is niets erg! Je kunt gerust gaan," meende Peter Turk. „Kees en ik kunnen de melkerij best af. Als Truntje, de melk, de emmers en de andere spullen schoon

maakt, kan Kees wel op de kleine jongens passen, tot/het ze naar bed gaan. Maak maar geen bezwaren, vrouw!"

Kees voelde onder het luisteren naar deze woorden het bloed naar zijn hoofd stijgen en zijn hart van angst kloppen. Hij durfde zich niet in het gesprek mengen. De vrouw toek hem uitgaan, als zij wilde en de haas had recht op hem. Het zou een goedheid, een gunst zijn, als hij hem vrijaf wilde geven. Peter Turk had een dochtertje, Breehtje gehootes van negen jaar en twee jongens, Albert en Leendert, die zeven en zes jaren telde. Dat waren drie aardige lieve kinderen, waar Kees het best mee vinden kon en die hem dierwys opvoedijsten, als zij hem bij zijn werk gezelschap kwamen houden. Bij een andere gelegenheid zou hij het bepaald heel prettig gevonden hebben, als hij een avondje met hem had mogen spelen. Nu echter wenschte hij van ganserker harte, dat hun moeder hem alle drie maar mee zou nemen op haar uitstapje: want nu zouden ze hem een hindernis zijn om het zoo vurig begeerde feest bij te wonen.

Toch zou hij de stoute schoenen aantrekken. Wie niet waagt, wint ook niet. Op den avond vóór het Kerstdoet, toen het melken en het voederen van het vee was afgelopen, verscheurde Kees zich en vroeg aan Peter Turk: „Haas, zou ik met de Kerstdagen ook een paar uren vrij mogen hebben?"

Peter Turk keek zijn kleinen knecht zeer verstoord aan en antwoorde toen: „Hoor eens! Ik houd mij niet al die feestten niet op. Je hebt je vrije Zondagsavonden en je kerkbeurten en daarmee wí!"

Besteerd hoorde Kees zijn vamsman. Doch zoo spoedig wilde hij zich toch niet uit het veld laten slaan. En daarom begon hij weder: „Ik zou zoo graag naar het Zondagschoolfeest willen gaan, Haas! Het zou voor den kerstken keer zijn.... en.... en...." Maar hoe zou hij zijn innig verlangen kunnen doen verstaan door zijn hardvochtigen meester, die hem stond aan te kijken met

lijksoude oogen en zonder een speer van toegewendheid op zijn gelaat?

„Hoor eens!“ klonk het baroch, „met Zondagscholen en al die soort van dingen houd ik mij niet op, en dat behoeft jij ook niet te doen. Jongens, die dienen, hebben niet geen Zondagschool meer te maken. Wanneer is dat feest?“

Die vraag verlevendigde de hoop bij Kees. „Tweeden Kerstdag 's avonds om half zes,” sprak hij opgewekt. „Toe, Kees! laat mij maar gaan voor deze éénen keer.“

„Geen denken aan! De vrouw gaat uit en ik heb je nodig. Morgen ochtend, eersten Kerstdag, kun je naar de kerk gaan. Maar daarmee is alles dan ook afgehoopen en ik wil nergens meer van hooren.“

Peter Turk keerde zich na het uitspreeken van deze woorden om en ging heen. Hij was verstoord over Kees' verzoek en zeer tevreden en voldaan over zichzelf, dat hij zijn knechtje, dat zoo weleerichend durfde zijn, nog een halven vrijen dag had toegestaan.

Maar onze arme Kees was diep verslagen. Hij had zoo dikwijls en zoo vurig gebeden, dat God hem toch het verlangen zijns harten geven wilde en hem zou vergunnen om te middlen van zijn vroegere makkerijtjes het geboortefeest van Zijn geliefden Zoon mede te vieren. Hij had toch niet iets verkeerd begeerd en om iets verkeerd gebeden? Waarom had God hem dan niet verhoord? Hij had toch het hart van Peter Turk gunstig kunnen stemmen.

Weinig kon de jongen in zijn groote teleurstelling denken, dat juist door deze dreefheid een grootere vreugde en zegen, dan die hij begeerd had, hem ten deel zouden vallen.

HOOFDSTUK IV.

Nóg een ramp.

Het scheen wel of alles er toe moest medewerken om uit de kleine woning van de weduwe Toon de vreugde van het Kerstfeest weg te nemen. Vooreerst kon moeder niet nadenken om in deze dagen, meer nog dan op andere, te denken aan het groot verlies, dat zij en hare kinderen hadden geleden. Verleden jaar om dienselfden tijd bezat zij nog haar man. Hoe krachtig, hoe gezond en flink zag hij er toen nog uit! Wie zou toen hebben gedacht, dat de dood hem zóó spoedig meegeweld en van haar en de kinderen weggenomen zou hebben?

Geertje en Bertus, de twee kinderen, die in leeftijd op Kees volgden, ontwaaken op den eersten Kerstmorgen reeds zeer vroeg. Zoodra ze hun oogen hadden uitge-
weven, kwamen ze tot het blijde bewustzijn, dat het vandaag en morgen feest was; dat het heerlijk Kerstfeest was aangebroken! Op den volgenden dag zou Kees — naar ze vast meenden, — vroeg in den avond thuis komen en dan zouden ze met hem naar het dorp gaan om het feest in de kerk te vieren. Hoe heerlijk zou dat zijn! Ze hielden zooveel van Kees. Hij was altijd zoo vol verhalen en grappes en op den donkeren weg van hun huis naar het dorp, waar het zoo erg eenzaam kon zijn, waren ze volstrekt niet bang, als Kees maar bij hen was. Hij had zoo iets beschermends over zich, net alsof hij een klein vaderje was. Uit gelukheid noemden ze hem wel eens zoo.

Denkende aan het schoon vooruitzicht dat hun moogen wachten, hieven Geertje en Bertus een der Kerstliederen aan, die ze op de Zondagschool geleerd hadden:

Hoor, hoe de schaar der eng'len zingt;
Hoe luud hun lied in 't rond weerklinkt!

Zie, hoe in nacht en donkerheid
Alom zich 't glanzrijkst licht verspreidt!

Gezegend licht, straal ver in 't rond!
En gij, o jublende engelenkoor,
Doe hooren aan die herderschaar
Uw lijd'ing god'ijks wonderbaar!

Og herdere, luistert, luistert toe!
Vermeldt — en word! dat nimmer mee —
Weer andren, wat uw luist'rend oor
Verneem van 't heimschek engelenkoor!

God in den hemel zij al de eer!
Hij zag op de aard ontfermend neer;
Die aard, van zwaar'el zonde en schuld,
Van vloek en van geweld vervuld.

Hij zond — o liefde, ondenkbaar groot! —
Ons Zijnen Zoon, den deeligsteet
Van Zijne groote heerlijkheid
En goddelijks Majesteit.

Die Zoon kwam tot ons, opdat wij,
Verlost van 's heeren heerschappij,
Steeds leven zouden meer en meer
Alleen tot 's Heeren lof en eer.

Komt, gaan wij met de herdere mee
Naar 't kribje, waar in stilten vree,
Als hulpscheurend, tender wicht,
De Zoon Gods ter neder ligt!

Dat eik aanbiddend gadesla
Dat Kind, geschenk van Gods genad'...
Wat zalig heil heft ge ons gebracht,
Og, eerste heil'ge Kerstfeestnacht!

Het deed de moeder goed om die vriendelijke blijde Kerstfeestklanken te hooren uit den mond van hare kinderen. Ze beschouwde ze als een vertroosting uit den hemel en dat gezang bracht haar, te midden van haar verdriet en rouw, in een blijder stemming.

Geertje en Bertus waren gewoon om elken morgen, als zij gewaaschen en aangekleed waren, naar de kleine schuur te gaan, die zich vlak bij de woning bevond. In die schuur huide een geit, die haar winterverblijf deelde met een paar konijnen en eenige kippen. Al die dieren brachten aan de weduwe een aardig voordeelje op. De konijnen werden voornamst en daarna verkocht; de kippen legden in het voorjaar en in den zomer een aantal eieren, en de geit leverde gedurende het grootste deel van het jaar een ruime hoeveelheid melk. Die heerlijke dikke melk was het voornaamste voedsel van de weduwe en hare kinderen. Wanneer iemand wel eens tegen Geertje of Bertus of de twee kleinste meisjes zei: „Wat zie je er toch gezond en flik uit! Je hebt kleurtjes als belledurtjes!" dan antwoordden ze meestal: „Dat komt van die lekkere geitenmelk."

Ook op dezen Kerstmorgen gingen Geertje en Bertus volgens gewoonte naar de schuur, om de geit te bezoeken en haar te voederen. Gewoonlijk hoorden zij haar reeds blaten nog vóórdat zij de deur van de schuur gespeend hadden. Maar dien morgen hoorden zij niets.

„De geit slaapt zeker nog," fluisterde Geertje, die in de meening leefde, dat, wat rustig slap, niet noodeloos wakker gemaakt mocht worden. Dat kwam zeker omdat zij haar moeder zoo dikwijls had hooren vernemen: „Sik, kinderjens! ziele slaapt!"

„O, de geit mag best wakker worden," zei Bertus luid. „Zij heeft den heelen dag tijd om te slapen, moet je denken."

Daarin moest Geertje haar broer gelijk geven. Zij stapten nu de schuur binnen en gingen naar de plaats, waar de

geit lag of stond. Het dier lag op het stroo zoo stil, doedstil. Het hief den kop niet op noch bewoog, zooals het anders altijd deed, wanneer de kinderen in de schuur kwamen, het staartje van plezier heen en weer en zelve evenmin haar vroolijk „Mô, mô!” hooren.

Dat was een allerleedzaamst verschijnsel, en nieuwsgierig naderden de beide kinderen het dier.

„Zou de geit ziek zijn?” vroeg Geertje medijdend. „Heb je koofpêns of keipêns, liefe?” En zij wilde met haar hand over den harigen kop strijken. Maar zoodra zij het dier had aangetaakt, trok zij haar hand verschrinkt terug. Stijf en koud was het lichaam van de geit, en er kwam niet de minste beweging in, toen zij het dier liefkoosde. „O Bertus!” riep het kleine meisje angstig uit.

Nu kwam ook Bertus dichtbij. Hij was een vol jaar ouder dan Geertje. Zoodra hij de stijve uitgestrekte poeten en de ontbewoogelijke glanzige oogen van dichterbij gezien had bij het zwakke licht van de lantaarn, die hij in de hand hield, liet de knaap een uitroep van schrik en smart hooren. „O Geertje! De geit is dood! Hoe vreeslijk is dat voor moeder!”

Dood?.... De geit dood?....

Ontsteld zagen de kinderen nu eens elkander en dan weer de geit aan en toen begon Geertje te snikken en riep zij vol smart uit: „O, die lieve geit! Gisteren was ze nog zoo gezond en nu al dood!”

Geertje hield zooveel van de geit, omdat het zoo'n aardig vroolijk dier was, dat haar zoo goed konde, altijd als een handje naar haar toe kwam loopen en zoo metig korstje brood uit haar hand had gegeten. Maar Bertus dacht meer aan het voordeel, dat de geit aan zijn moeder had opgeleverd, en daarom deed hij nogmaals op een toon vol smart hooren: „O, die arme moeder! Wat zal ze dat vreeslijk vinden! Hoe zal ze nu voortaan aan melk komen?”

Ja, het was voor de arme moeder wel zeer droevig, toen

zij de schuur binnenkwam en merkte, dat de kinderen het wel goed geëten hadden, dat de koninkre gait, van wie ze vroeg in het voorjaar weer overvloedig voedzame melk hoopte te verkrijgen, deed was.

Er werd gedurende een half uur over niets anders dan over hun groot verlies gesproken. Maar toen droogde vrouw Toms hare tranen af en sprak: „Kinderen! het is vandaag Kerstfeest. Laat ons dat toch niet vergeten. We mogen de vreugde, die het Kerstfeest ons geeft, niet laten wegnemen. Komd, laten we ons Kerstlied nog maar eens zingen: „Hoor, hoe de schaar der eng'len zingt!“

Onder dat zingen daalden hoop en troost in de harten van moeder en kinderen. De allergrootste en allerbeste gave, die God aan menschen geschonken heeft: Zijn eigen eeniggeboren Zoon, kon hun wief worden ontnomen. En daaromheen: God wist wat er geschied was. Hij kende hun smart. Hij, zonder Wiens wil geen menschje ter aarde valt, had ook dit verlies in Zijne ondoorgrondelijke wijsheid ingepolien. Maar Hij kon immers in alles voorzien. Hij zou wel verder helpen. Hij wist, wat Zijne kinderen van nood hadden.

Zoo troostte zich de weduwe en zoo trachtte zij ook hare kinderen te troosten.

Het sloeg negen uur, toen Kees binnentrad. Daar hij van zijn baas verlof had gekregen om naar de morgenkerk te gaan, kwam hij even thuis om te hooren, wie er met hem mee zou gaan.

Het eerste wat hij hoorde was natuurlijk van het sterfgeval in de schuur. „O Kees! o Kees!“ riepen de kinderen hem toe: „De gait is dood! De gait is dood!“

Kees wist beter nog dan Bertus en Geertje wat dit verlies voor zijn moeder zeggen wilde. Hij ontstelde er zoodanig van, dat hij weer een oogenblik zijn ander leed er door vergat. Hij kon niets anders uitbeengen dan de vraag: „Is het écht waar, Moeder?“

„Ja, Kees! het is licht waar.”

„Ach, wat zullen we dan beginnen? Wat is dat verschrikkelijk! Waar moeten we dan van den zomer rook vandaan halen?” Deze en nog meer klachten deed Kees hooren. Maar terwijl hij zoo sprak, zag hij zijn moeder aan en toen bespeurde hij aan haar gezicht, dat zij reeds getroost was over haar verlies.

„Ik denk, dat God voor ons zorgen zal, Kees! Dat heeft Hij altijd gedaan,” luidde haar antwoord.

Kees geloofde dat ook wel; maar op dit oogenblik kon hij toch nog niet begripen op welke wijze de doode geest door een levende zou vervangen moeten worden. Het hart van onzen armsten Kees was nu dubbel bezwaard. Alsof het al niet erg genoeg voor hem was, dat hij had moeten afzien van het feest! Hij kon de gedachte niet terugdringen, dat zijn lot al bijzonder hard was, en dat dit Kerstfeest geen vroolijk Kerstfeest voor hem wesen zou.

„Hoe laat kom je morgenavond, Kees?” vroeg Geertje. En terwijl ze dat vroeg, trok zij hem aan zijn buis; want Kees stond zóó strak vóór zich uit te staren, dat hij wel eens flink wakker geschrud mocht worden.

„Ik kom in het geheel niet,” gaf Kees droevig en kort ten antwoord. „Ik wil niet.”

„Wat?.... Mág je niet? Wil die zware Peter Turk je niet laten gaan?” vroeg Geertje verachtt.

„Nee, hij wil me niet laten gaan.”

„Wat een akelige vent is dat!” riep Bertus uit. „Hij loef Turk; maar hij is ook een Turk, een achte.”

„De vrouw gaat uit en daarom kan de baas mij niet missen,” legde Kees neder uit. Hij ook vond zijn baas wel hardvochtig; maar zijn rechtvaardigheidsgevoel gedompde toch niet, dat zijn baas harder beoordeeld werd dan hij verdiende.

„Nu, maar al gaat zijn vrouw uit, daarom kan hij jou toch wel laten gaan,” merkte Geertje op. „Hij kan toch best alleen op alles passen. Moeder moet ook wel alleen voor alles zorgen.”

„Stil, stil, Bydehaandje!” mengde nu moeder zich in het gesprek. „Kees is nu eenmaal de knecht van Turk en zijn baas heeft recht op hem. Kees mag nu van hem naar de kerk; en het zou een buitengewone gunst van hem zijn, als hij hem morgenavond ook nog vrij wilde geven. Kees moet er zich maar in schikken en dat moeten wij ook.”

„Maar als Kees niet gaat, kunnen wij ook niet gaan. Wij kunnen toch niet alleen in het donker naar het dorp loopen,” jammerde Geertje.

„Treur daar maar niet om, kind! Ik zal er wel wat op zien te verzinnen. Misschien wil onze buurvrouw morgenavond wel op het huis en op zeege koren passen, en dan kan ik meegaan,” troostte vrouw Teun.

„O ja, dat zou heerlijk zijn! Maar die arme Kees dan?” zei Geertje. En uit medelijden drukte zij haar zachte wang tegen de hand van Kees, die al hard en ruw tegen de voeten van al het werk, dat hij deed.

Kees liet die liefkozing niet onbeantwoord. Hij wend het erg lief van zijn zeeje, dat zij niet alleen aan haar eigen gezegen, maar ook aan zijn gemis dacht. Hij streelde haar krulkopje en antwoordde treurig: „Ja, Geertje! Ik hoop, dat jellal toch zeker naar het Kerstfeest wilt gaan.”

„En jij dan, Kees?”

„Ik?.... Wel, ik zal morgenavond in den stal zijn.”

„In den stal?....” Er heerschte eenige oogenblikken stilte. Toen herhaalde Geertje nog eens: „In den stal? O, Kees! denk je er wel aan, dat de Heere Jesus in een stal geboren werd en dat de hardere daar kwamen en daar alles vertelden, wat de engelen gezegd en gezongen hadden? Weet je dat wel, Kees?”

Deze vraag bracht een glimlach op het droevig gezicht van den jongen. Hij wist heel goed, dat de Heiland in een stal geboren was; maar het was nog nooit in zijn gedachten opgekomen, dat men daarom toch ook wel in een stal Kerstfeest vieren kan. Vele jaren achtereen had hij Kerstfeest gevierd in een kerk stampoel met vroedijke

kinderen en blijde monnen; waar tal van lichten hun hielden glans afstraalden, waar de Kerstliederen, begeleid door de tonen van het schoone kerkorgel, zoo lieflijk weerklonken. Ja, als hij daar zat in het midden van die blijde kinderschaar, en luisterde naar de woorden en de verhalen van den predikant en vol verwachting was van de geschenken, die hij bij het einde van het feest ontvingen zou, dan verkeerde hij van zelf in een feeststemming. Dat alles vormde een al te groote tegenstelling met den donkeren stal, waar slechts een paar walmende petroleumlampen een sober licht gaven; waar geen ander geluid vernemen werd dan het nachte geloot der koeien of het geschreeuw van de zware lichamen der stalbewoners. Dat men ook in een stal Kerstfeest vieren kon, daaraan had hij nog nooit gedacht. En toch viel er niet aan te twijfelen, of de harten van Jozef, Maria en de herders, die in den stal van Bethlehém rondom de kribbe verzameld waren, waren vervuld geweest van echte en heilige Kerstvreugde.

„Goed gezegd! mijn beste meid!” kon vrouw Terna niet nalaten op te merken. „Nu nu maar met Kees mee naar de kerk en jij ook, Bertus! En Kees, mijn jongen! ook jou had ik o zoo graag dat feest van morgenavond gegund, o zoo graag! Maar nu God het anders besloten heeft, nu hoop ik, dat Hij je toch een rijken Kerstogepzal geven in den stal!”

Die opmerking van Geertje en die tegenbede van zijn moeder maakten, dat Kees toch wat gemakkelijker over zijn teleurstelling en verdriet kon heen komen. Welgemeed stapte hij tusschen Geertje en Bertus over den bemeeuwden landweg voort. De wind woei hem koud en scherp om de ooren; en om de handjes van de twee kinderen warm te houden, hield hij ze in zijn grotere handen vast en stopte ze in zijn ruime wijde jaszakken. Als de ene hand van Geertje en Bertus warm was, verruilden zij van plaats en dan kreeg de andere hand een beurt.

Hij had menigmaal zijn vader zoo zien doen en herinnerde zich ook nog heel goed, hoe lekker warm zijn kleine handen bleven, als vader ze zoo beschermd.

Toen de kerk uitging en Kees weer, tuschen Geertje en Bertus in, tusschen van de menigte het Bedehuis verliet, hoorde hij zich bij zijn naam roepen. Hij keerde zich dadelijk om, want hij had de stem van zijn vroegere onderwijzeres, juffrouw van Herk, hoorend.

„Wel Kees, wel jongen!” vroeg ze vriendelijk, „hoe gaat het met je? Zal ik je morgen avond zien op het feest?”

„Ach neen, juffrouw! Ik mag niet,” klonk het droevig.

Juffrouw van Herk liep een eindje met de kinderen mee. Zij glimlachte, toen zij Geertje hoorde zeggen: „Och, juffrouw! Het is zoo naar, dat Kees er niet bij kan zijn. Maar weet u, hij zal nu Kerstfeest vieren in den stal.”

Ben je dat heusch van plan, Kees?” vroeg zij. „Nu, ik hoop dat je dat wezenlijk doen zult. Het spijt me erg, dat ik je morgen niet in ons midden zal zien. Maar ik zal aan je denken, hoor!”

„Ik ook aan u en aan de heele Zondagschool,” zei Kees met bevende lippen; want nu hij juffrouw van Herk zag, voelde hij zijn teleurstelling en verdriet weer heven komen.

„Het eerste Kerstfeest is ook gevierd in een stal, Kees! Dat is waar. En dat zal wel een echt Kerstfeest geweest zijn. Daarvan kunnen wij zeker zijn. Ik hoop dat gij ook een gezegend Kerstfeest moogt vieren in den stal, hoor mijn jongen! En wat wij je op het feest hadden toegevoegd, dat zal ik je sturen. Vindt je dat niet goed?” zei juffrouw van Herk.

Kees stamde een dankbetuiging. Toen scheidden sich de wegen en speedig daarop stapte Kees weer haastig tuschen Bertus en Geertje voort.

HOOFDSTUK V.

Een Kerstgeschenk.

Toen Kees Toms dien middag zijn baas hielp met het voeren van de koeien, kon hij toch niet nalaten te denken: „Kerstdag vierden in den stal, in dezen stal?.... Ik weet niet of daar wel iets van komen zal.”

Peter Turk was dien middag uit zijn humeur. Misschien kwam dit wel, omdat in zijn hart een stem hem verweet, dat hij te hardvochtig was geweest tegen zijn knechtje, en dat het wreed van hem was, om hem het genoegens te onthouden, waarop hij zoovele weken had gehoopt en waarvan zijn jeugd behoefte had. Misschien sprak ook dezelfde stem tot hem van Kerstvreugde, die ook zijn deel had kunnen zijn, indien hij zich niet had afgekeerd van het Kindken, dat ook voor hem op aarde was gekomen. Hoe het zij: Peter Turk was uit zijn humeur en menig heere scheldwoord en menige toornige vloek weerklonk door den stal in plaats van de Blijde Boedschap, dat de Zaligmaker geboren was. Neen, waarlijk; het had er niets van, dat in dezen stal en op dezen eersten Kerstdag Kerstfeestvreugde heerschen zou.

Terwijl Kees zijn baas hielp de vele koeien te verzorgen, zwierven zijne gedachten gedurig naar huis, naar zijn moeder, naar Bertus en zijn zinget. Nu waren zij zeker druk aan het praten over het feest van morgen en zeker ook wel over de doode geit. Ach ja, daarover zeker ook wel. Het was toch vreemdijk, dat het dier gestorven was. Dat was het tweede verdriet op dezen Kerstdag.

„Mè....! Mè....!” klonk het luid vlak bij hem. Onwillekeurig wendde Kees zijn oogen naar de richting waarvan het geluid kwam. Het kwam tusschen de koeien van daar. Daar stond een geit, een nietig diertje in vergelijking met het zware vos. Het reukte nauwelijks tot

aan de kappen van de naast haar staande koeien. Maar Kees wist dat het een heete melkgevende geit was. Als Peter Turk die geit eens aan hem verkoopen wilde!... Hij kon de koopsom natuurlijk niet dadelijk voluit betalen; maar werken zou hij er voor; ja, heel hard werken. Als zijn baas hem de geit geven wilde, dan zou hij haar zoo spoedig mogelijk naar de schuur van zijn moeder brengen en haar heel stilietjes op de plaats van het gestorven diert nederzetten. Wat zou zijn moeder wel zeggen en wat zouden de zusjes en Bertus kijken, als zij op sekeren moogen haar gebiaat hoorden en naar de plaats gingen, waar het geluid van daan kwam en daar de mooie springlevende geit zagen staan! Wel, zij zouden denken dat er een wonder gebeurd was!

Kees nam het kloek besluit om er Peter Turk over aan te spreken, nadra het middagwerk afgevoerd was. Hij trok toen de stoute schoenen aan en vroeg: „Baas?”

„Na, wat is er?” Die vraag klonk barsch en niet aannemelijk. Maar Kees liet er zich niet door uit het veld slaan. En hij ging moedig voort: „Ik wou u wat vragen, Baas?”

„Nu, wat dan? Voor den dag er mee?”

„Ik wou u vragen, Baas? of ik die geit van u koopen kan.” En Kees wees naar de geit, die nu al haar maaltijd heel rustig, tusschen hare groote legge beenen in, een datje lag te doen.

„Ben je melk, jongen? Waar zou je het geld van daan moeten halen? Dat heb je immers niet?”

„Neen, Baas!... Dat heb ik nu nog niet. Maar ik wou het bij u verdienen en u kunt het van mijn loon afhouden met zoo lang, totdat de geit betaald is.”

Kees voelde de hoop in zijn hart berleven toen zijn baas begon te lachen. „Dat is ook wat mees! Neen maar, dat is een grap van het bovenste plankje. Zeg, wou je bij geval ook soms koopman worden en dat nog wel van geld, dat je nog niet eens verdiend hebt? Wel, je zoudt

zegen, zoo'n jongen! Maar je moet vroeger opstaan, heer mannetje! als je Peter Turk bedotten wilt."

"Ik wil u in het geheel niet bedotten, Baas!" gaf Kees ten antwoord met een kleur als vuur, „om ik zou de geit ook niet willen verkoopen. Ik wou haar hebben voor mijn moeder. Zij vond haar geit van morgen dood in de schuur. Nu wilde ik haar zoo graag verruimen met een andere geit. Ik zou het geld eerlijk willen verdienen door mijn eigen werk, en"

Maar nu zweeg Kees stil; want Peter Turk stond vóór hem met de handen in de zakken, en zijn koud barsch gezicht voorspelde niet veel goeds.

„Verdien jij maar eerst je geld, voor, dat je wat koopt," klonk het den knecht eindelijk in de ooren en ontmoedigd keerde Kees zich om. Alles liep hem nu ook tegen. Het was of op dit Kerstfeest alles moest samen spannen om hem ongelukkig te maken.

„Er is een pakje voor je gekomen, Kees!" sprak Brochtje, Turk's oudste dochtertje op den tweeden Kerstavond. „De knecht van den dokter heeft het hier afgeleverd. Kijk, je naam staat er op."

„Heeft de knecht van den dokter dat hier gebracht," vroeg Kees verwonderd. „Ik ben toch niet ziek."

Brochtje lachte. Het pak was zoo groot, dat het wel twintig drankjes kon bevatten. „Wat zou je eng ziek moeten zijn, Kees! als je zoo'n groot pak vol drankjes kreeg," zei ze.

Daar Kees niet gewoon was om pakjes te krijgen, was hij eng opgewonden. Hij rukte de touwtjes met kracht los. Hij scheurde het papier er af en toen kwam er een witte vierkante doos te voorschijn. Kees deed het deksel er af en zag toen boven op een brief liggen, waarop, evenals op het pak, met groote letters geschreven stond: „Aan Kees Term."

Een brief had Kees nog nooit in zijn leven ontvangen en zijn opgewondenheid werd dus nog langer nog grooter.

Met de eene hand hield hij den brief vast, terwijl hij met de andere voorzichtig het witte papier wegnam, dat den inhoud van het doosje verborg. De nieuwsgierige oogjes van Brechtje gluurden met dezelfde belangstelling als die van Kees in de doos en zij stak haar neusje er bijna in.

Het eerste wat Kees en Brechtje zagen liggen, was een pak chocolade. Het was netjes ingepakt in zilverpapier en een mooi plaatje prikte er boven op. Toen volgden twee ronde koeken, die er zoo heerlijk uit zagen, dat Kees en Brechtje beiden dadellijk lust kregen om er in te happen. Twee sinaasappelen volgden daarop. Een nieuw Bijbelkje, waarin Kees' naam geschreven stond met den tekst: „Uw Woord is een lamp voor mijn voet en een licht op mijn pad,” was netjes in een papier gewikkeld, evenals een dik en een dunner Kerstboekje vol prenten. Een mooie tekst, die opgehangen kon worden en waarop de woorden te lezen stonden: „U is heden geboren de Zaligmaker, welke is Christus, de Heere,” lag onder in de doos op den bodem. Maar eerst waren er nog een paar warme wollen kousen en een warme das uit te voorschijn gekomen.

Kees en Brechtje stonden vol verbazing al die schatten te bekijken. Eindelijk sprak Kees: „Ik begrijp het al. Juffrouw van Hark heeft het pak gestuurd. Het is van het Zondagscheefeest. Zij beloofde het mij gisteren. Zij heeft zeker aan den dokter gevraagd, of hij het pakje voor haar mee wilde nemen. Hij is immers haar eigen broer? Het is al heel lief van juffrouw van Hark.”

„En is die brief ook van juffrouw van Hark? Wat zou er wel in staan?” vroeg het nieuwsgierige Brechtje.

Kees vond het heel gewichtig om een brief te ontvangen. Heel voorzichtig en eerbiedig opende hij hem; en terwijl Brechtje over zijn arm heen gluurde, las hij het volgende:

„Beste Kees! Het spijt mij heel erg dat ge niet bij ons kunt zijn, wanneer wij Kerstfeest vieren. Maar, beste jongen! we moeten deze beproeving maar moedig dragen

en vast gelooven, dat God alles bestuurt. Zoo heel graag wil ik je helpen om deze teleurstelling wat gemakkelijker te dragen en daarom heb ik in dit pak behalve de gewone geschenken, die al de kinderen krijgen, nog een extraatje gevoegd. Dat onze Kerstboekje, het kleinste van de twee, het pakje chocolade en de tekst zijn de extraatjes. Ik hoop dat ge er blij mee zult zijn. En ik hoop nog veel meer. Ik hoop dat ge een recht gezegend Kerstfeest zult hebben. Wij zullen in de kerk om een zegen vragen voor de kinderen, die door ziekte of door andere oorzaken verhinderd zijn het Kerstfeest met ons te vieren. Dat ge ook in een stal een gelukkig Kerstfeest hebben kunt, weet ge wel. De Zaligmaker werd in een stal geboren en nooit gedanken, dat ooit menschen bijder en beter Kerstfeest hebben gevierd dan Jozef, Maria en de herders? Zulk een Kerstfeest wensch ik ook u toe. Denk maar veel van de laatste woorden van de Kerstgeschiedenis: „En de herders keerden wederom, verheerlijkende en prijzende God over alles, wat zij gehoord en gezien hadden, gelijk tot hen gesproken was.”

De brief was niet voor Brechtje's oogen bestemd geweest, maar zij had hem toch geheel meegelezen; en toen zij dat gedaan had, wist en begreep zij, waarom Kees zoo stil en zoo droevig was en toen kreeg zij hartelijk medelijden met haar vaders knechtje.

„O Kees!” riep ze uit, „hoe naar voor je, dat je niet bij het feest mocht zijn! Wat moet het daar heerlijk en mooi wezen! En wat een lieve juffrouw is dat! Ik wou, dat ik ook bij haar op de Zondagsschool mocht gaan. Ik wil het Vader vragen. Zou je denken, dat hij het hebben wil?”

„Ik weet het niet,” antwoordde Kees. In het diepst van zijn hart geloofde hij het niet. Hij had Peter Turk zoo dikwijls hooren spellen met heilige dingen en hem hooren zeggen, dat hij niet de kerk, en met dominees en al dien „rómme!” niets op had. Neen, hij durfde Brechtje niet veel hoop geven.

„Ja, ik zou heel graag naar de Zondagschool willen gaan,” ging het kleine meisje voort; „en een in de kerk het Kerstfeest mede te vieren, dat moet al heel prettig zijn!” En terwijl ze dit zeide, bekeek zij de schatten van Kees.

„O! het prettig is!” beamde Kees uit den grond van zijn hart. „Nou, je hadt er maar eens bij moeten zijn verleden jaar! En je moest maar eens hooren, hoe prachtig juffrouw van Berk de Kerstgeschiedenis vertellen kan en je moest de liederen eens kunnen hooren, die wij zingen!”

„Ja,” zei Bechtje met een wucht, „dat zou ik heel graag willen. In de Kerstgeschiedenis zóó mooi, Kees? Meer nog dan de geschiedenis van Noodkapje, Blauwbaard en Klein Duimpje?”

„O heden Bechtje!... Al die geschiedenissen lijken er in de eerste verte niet op. En dat zijn bovendien ook verhalen, die nooit gebeurd zijn. Dat zijn maar sprookjes, weet je. Maar de Kerstgeschiedenis is écht gebeurd, Bechtje! Als je ééu ooitmaal gehoord hebt, dan geef je niets meer om zulke gekke verhalen als van Noodkapje, Blauwbaard en Klein Duimpje.”

„Zou je mij die geschiedenis niet eens willen vertellen, Kees? Van avond moet je op ons passen. Toe, vertel ons dan van het Kerstfeest.”

„Dat is goed. Dat wil ik wel doen, Bechtje! Maar hé, daar bedenk ik wat. Weet je wat we zullen doen? We zullen van avond met ons allen Kerstfeest vieren in den stal. Vindt je dat niet goed?”

„Hoe zal je dat doen, Kees?” riep Bechtje vroolijk uit en klapte daarbij in de handen.

„O, dat zal je eens zien. Moete dingen hebben wij al vast genoeg. En Kees weet op al zijn schatten. „We zullen de Kerstliedjes zingen en ik vertel juist de Kerstgeschiedenis. Ik zal probeeren om alles te doen, zooals het op de Zondagschool gebeurt. En dan zal juffrouw van Berk toch écht gelijk hebben. We zullen Kerstfeest vieren in den stal, een goed Kerstfeest.”

En vroedijk bij dat goede vooruitzicht bergde Kees zijn geschenken weg en ging aan zijn werk. Hij dacht niet, dat het moeis plan nog iets anders zou uitwerken, dan dat het hem en den kinderen van Peter Turk een aangenaam vertje zou verschaffen. Hij wist niet, dat het tot een eeuwigten zegen zou worden voor meer dan één hart.

HOOFDEUK VI.

In den stal.

— 1888 —

„Vader! mogen wij van avond met Kees Karakloot vieren in den stal?” vroeg Brochtje dien middag onder het eten.

„Hoe won je dat doen? De stal is toch immers geen kerk!” merkte Turk vriendelijk op. Hij hield veel van zijn kleine meid en deed haar graag een genoegen.

„Kees weet wel, hoe het moet, Vader! Mag het?”

„Ook ja wel,” antwoordde de heer. „Als Kees klaar is met zijn werk, moogt jolui, wat mij betreft, in den stal doen, wat je wilt. Als je mij maar niet rust laat.”

Peter Turk had een boek onder handen, dat hij op dien rustigen Keestavond wilde uitlezen. Hij had er dus niets tegen om alleen in de huiskamer te zitten. Als Kees terwyl de kinderen zoet en rustig hield, kon hij door de glazen deuren, die den stal van de woonkamer scheidden, een oogje op hen houden.

„Mogen we dan een tafel in den stal zetten en voor ieder een stoel en mogen we wat warme melk schenken?” vroeg Brochtje verder.

Ook dit werd toegestaan en met groot verlangen zagen de kinderen den avond tegemoet.

Toen het melken en het voeren van het vee was afgelopen en de stal door Kees was aangeveegd, zette hij, met behulp van Brechtje en haar twee kleinere broertjes, een tafel midden in den stal. Het noodige aantal stoeien werd daar een heen gezet. Daarna plaatste Kees al de schuiten, die hij 's morgens ontvangen had, op de tafel neder, benevens vier kopjes en schoteltjes en een schaal met krentenbroodjes, die de boerin voor haar vertrek aan de kinderen had gegeven. Brechtje zou voor de melk zorgen; daaren kreeg zij den ketel naast zich, en vol verwachting zeiden allen zich nu neder.

De stallantaarns gaven lang zuik helder licht niet als de lichtkronen in de kerk, maar de kinderen konden toch genoeg zien bij dat flauwe schijnsel. Geen breede schaar van ouders en belangstellende gemeentelieden was getuige van deze eenvoudige kinderlijke Kerstfeestviering. Alleen het logge stormse vee gaf door zijn zacht geloei en struivende ademhaling blijk van zijn tegenwoordigheid. Maar de kinderen gaven daar niet om. Alleen Kees maakte in stilte wel eens een vergelijking. Hij wist bij ondervinding, hoeveel medler en heerlijk er het nu in de kerk was dan hier in den stal van Peter Turk.

Brechtje ging vol verwachting recht tegenover Kees zitten en de kleine jongens schoven dicht bij hem aan. „Nu gaan we feest vieren, nietwaar, Kees, Kerstfeest?" vroeg Leender, de jongste van de twee, terwijl hij zijn vlinkopje tegen hem aandrukte.

„Ja, Leender! We zullen beginnen met te zingen. Dat doen ze in de kerk ook. Ik zal jeint eik regeltje voordragen. En dan moet je probeeren mij na te zingen. Goed luisteren en de wijs houden, hoor!"

Kees had een zilveren stem, die zoo helder klank als een klok, daarbij een goed gehoor. De drie kinderen songen mechtig de woorden na, die voor hen zoo nieuw en zoo vreemd waren:

„Nog juicht ons toe die zalige nacht,
 Waarin 't gestarnt' met nieuwe pracht
 En 't eng'landsheir met nieuwe vreugd
 Zich over Jesus' komst verheugt.”

Daarop volgde het Kerstlied, dat Kees het mooiste vond van al de Kerstliederen, die dit jaar door de kinderen van de Zondagschool gezongen werden en die hij op een gedrukt blaadje voor zich had liggen:

„Hoer, hoe de schaar der eng'len zingt.”

Kees wist heel goed, dat de dominee bij het begin van het feest eerst God om een zegen had; niet omdat dit nu eenmaal zoo behoorde, maar omdat hij nu vurig voor allen een Kerstzegen verlangde.

Zou Kees ook om een zegen vragen? Hij wist niet goed, hoe hij dat doen moest. Maar daar bedacht hij zich, dat hij het „Onze Vader!” toch van buiten kende; dat heerlijk gebed, dat de Heiland Zelf aan Zijne discipelen had geleerd.

„Nu moeten jehui je oogen even dicht doen en je handen vouwen, en dan moet je zachtijs nazeggen, wat ik zeg,” sprak Kees. „Nu gaan we bidden.”

„Onze Vader, die in de hemelen zij!” klonk het nu heel verbiedig door den stal; en toen Kees al de woorden van het Gebed des Heeren had uitgesproken, voegde hij, vóór hij het „Amen” hooren liet, nog deze bede er aan toe: „En geef ons, als het U belien, een gezegend Kerstfeest.”

„Nu gaan we weer zingen,” gebod Kees.

„Ó, dat vind ik prettig!” riep kleine Maarten uit. „Ik wou maar, dat ik al die liederen goed kende en net zoo mooi kon zingen als jij.”

Wederom weerklonk een Kerstlied door den stal; en toen de laatste toon was weggestorven, begon Kees aldus te vertellen: „Er waren eens heel lang geleden — laat eens zien — ja langer dan 1000 jaren geleden, een man en een vrouw, die een lange verre reis moesten gaan onder-

nemen. De Keizer had dat gezegd en toen moesten zij naar Bethlehém. Toen zij daar kwamen, waren zij erg moe en zij dachten: „Oetelkig dat wij er zijn. Nu zullen wij wel heel gauw bij iemand mogen binnen komen en heerlijk uitruiten van de lange reis." Maar reeds toen zij aan het eerste huis aanklopten en vroegen of zij binnen mochten komen, zeiden de menschen die daar woonden: „We hebben geen plaats voor u". En zoo ging het overal. Aan ieder huis hoorden zij altijd maar datzelfde: „Er is geen plaats voor u!"

Kindeljk kwamen zij terecht in een stal. En gelukkig, daar mochten ze blijven. En toen werd 's nachts in dien stal de Heere Jezus geboren."

Kees vertelde, hoe de engelen op het veld van Ephatha aan de herdern vertelden, wat er gebeurd was en hoe heerlijk en schoon zij zongen: „Eere zij God in de hoogste hemelen en vrede op aarde, in de menschen een welbehagen!" Hij vertelde, zoo duidelijk als hij maar kon, die oude geschiedenis, die ons toch elk jaar weer even nieuw en schoon in de ooren klinkt.

Voor de kinderen van Peter Turk was deze geschiedenis geheel nieuw. Of het nu daardoor kwam dat zij zoo aandachtig luisterden, weet ik niet. Maar zeker is het, dat Kees een oplettend en belangstellend gehoor had.

„En is nu de geschiedenis uit?" vroeg Brechtje met een tucht, toen Kees verteld had, dat de engelen weer weggevaan waren naar den hemel en dat de herdern naar den stal waren gegaan om het Kindje te gaan zien.

„De Kerstgeschiedenis wel, maar de geschiedenis van dat Kindje nog lang niet," antwoordde Kees.

„Toe, vertel ons dan verder," vleiide Brechtje. Dat verzoek kon Kees niet weigeren; en nadat hij zich eerst versterkt had met een kopje melk en van zijn koek had rondgedeeld, begon hij verder te vertellen alles, wat hij zich maar herinneren kon op de Zondagschool en thuis van zijn vader en moeder gehoord te hebben. Hij vertelde

al wat hij wist van het leven en de werken des Heeren, hoe Hij om onze zonden aan het kruis werd getaged en gedood en na drie dagen opstond uit het graf en daarna opweer ten hemel.

„Dat is een heel mooie geschiedenis," zei Brachtje nadenkend. „Ik vind het alleen maar erg jammer, dat de Heere Jezus nu niet meer op aarde is."

„Maar Hij is nog op aarde," antwoordde Kees op blijden toon. „Ja, Hij is nog op aarde, al kunnen wij Hem ook niet zien. Hij is altijd bij ons. Hij is ook nu bij ons en hoort en ziet ons. Je kunt nu even goed tot Hem spreken, Brachtje! als de menschen, die tot Hem kwamen, toen Hij nog lichamelijk op aarde was. Hij heeft ons o zoo lief en wil ons gelukkig maken. Hij helpt ons en als wij eenmaal sterven en wij hebben Hem liefgehad, dan neemt Hij ons bij Zich in den hemel, en dan zullen wij Hem met onze ogen zien en altijd bij Hem mogen blijven."

Deze blijde waarheid maakte een diepen indruk op de kinderen, die daar nog nooit van gehoord hadden; maar zij maakte ook nog indruk op iemand, aan wien geender kinderen op dat oogenblik dacht.

Peter Turk zat heel alleen in de woonkamer met een boek in de handen. Hij had zijn beenen behagelijk uitgestrekt op de voorplaat van den open haard. Hij was niet heel vast voornemen bezield om, nu hij hier zoo rustig en alleen zat, zijn boek uit te lezen.

Hij had de glazen deuren, die toegang gaven tot den stal een eindje open gezet, opdat hij de kinderen zou kunnen hooren.

Nog niet veel bladzijden had hij echter gelezen, toen hij klanken hoorde, die hem niet vreemd in de ooren klonken. De kinderen zongen hun eerste Kerstlied:

Nog jaucht ons toe die zalige nacht."

Hoewel jaren was het wel niet geleden, sedert ook hij dat lied had medegezongen en waarom deed hij dat nu niet meer?

Zijn belangstelling in het boek was op eens verdwenen. Peter Turk had alleen maar oogen en ooren voor hetgeen in den stal plaats had. Hij hoorde de stem van zijn knechtje het „Onze Vader“ uitspreken en hem daarna de Kerstgeschiedenis vertellen; die oude schoone geschiedenis, die ook hij in zijn kinderjaren vaak gehoord en zelfs wel eens opgezegd had. Hoe onverschillig was hij nu voor die heerlijke engelenvoedschap uit den hemel! Hoeveel gelukkiger was zijn knechtje, dien hij zoo opgewekt en vol geloof de oude bijbe gebeurtenis aan zijne kinderen hoorde vertellen!

Zachtjes stond hij op uit zijn gemakkelijke houding. Het was hem, als werd hij door een onzichtbare macht naar de deur heengetrokken. Onhoorbaar sloop hij daar heen en tusschen de gordijntjes door gluurde hij in den stal.

Onder het twyfelachtig licht van de stalfantfaarn zaden de kinderen met aandachtige gezichten te luisteren naar de gebeurtenis van den Heiland der wereld.

„Ken je nog meer mooie Kerstliedjes, Kees?" vroeg kleine Leendert, terwijl hij zijn vlaskopje tegen Kees aanvleide.

„O ja. Ik ken er nog heel veel. Willen we nu eenz zingen: „Stille nacht, Heilige nacht?" Nu werd ook dat schoone welbekende Kerstlied in den stal gezongen. Indien iemand 's morgens aan Peter Turk voersgeld had, dat hij aan den avond van dien Kerstdag dat lied op de lippen namen en het zachtjes en eerbiedig meezingen zou, hij zou het niet hebben gelooff. Maar het ongehooflijke geschiedde hier.

„Wat zou het heerlijk zijn om de engelen te hooren zingen!" wachte de kleine Albert, die nog niet veel gezegt, maar met een stil gezongen naar alles geïnsterd had.

„Je zult het hooren, je zult dat zeker eens hooren," sprak Kees vrooljk, „wanneer je den Heere Jesus lief hebt. Jufvrouw van Hark zegf, dat al wie Hem op aarde heeft toebehoord, eens bij Hem in den hemel leven zal. In den

hemel wonen de engelen en daar zingen zij natuurlijk ook."

"O Kees! Ik wil Hem liefhebben," zei het kleine ventje vol vuur.

Zijn vader hoorde die ontboezeming. En toen hij die hoorde, zuchtte hij en sprak in zichzelf: „Als het maar zoo niet met je gaat, als met je vader, lieve jongen!" Ach, hij herinnerde zich den tijd, dat ook hij nog in den lieven Heiland geloofde en zich verblijdde over Zijn komst op aarde en dat ook hij niets vuriger begeerde dan eens bij Hem in den hemel te mogen komen. „Waar was dat geloof, die bijdschap en dat verlangen gebleven? Wég was dat alles. Zijn hart was nu vervuld van gewone andere dingen. Maar was hij nu gelukkiger dan vroeger? Neen, o neen! Zijn knechtje was veel gelukkiger dan hij; en hij kon zijn kleine kinderen, die zoo geloovig en aandachtig luisterden naar de Kertgeschiedenis, haast bedriegen.

„Weet je wat ik zal doen, Kees?" hoorde Peter Turk zijn dochtertje zeggen. „Ik zal aan Vader vragen, of wij naar de Zondagschool mogen gaan. Ik zal het net zoo lang vragen, totdat hij ja zegt. Wat zal het heerlijk zijn, als wij mogen gaan."

„Je kunt niet half begripen, hoe heerlijk dat wel is. O Brechtje! Ik vond het toch zoo naar, toen ik er af moest. Ik wou, dat ik er nog naar toe mocht gaan."

„Anne Kees?" zei Brechtje meeslappend. „Maar," vervolgde zij op vroolijken toon, „weet je, wat we zullen doen, als Vader ons wil laten gaan? Dan vertellen wij je lekenen Zondagavond, wat juffrouw van Hark ons verteld heeft en dan zal het voor je zijn alsof je nog op de Zondagschool gaat. Kees! ik zal aan den lieven Heer vragen of Hij maken wil, dat Vader het goed vindt. Vóór ik naar bed ga, vraag ik het al."

„Je wilt niet veel moeite hebben, kleine meid," sprak Brechtje's vader in stilte. Het gebed van het kind was reeds verhoord, nog vóórdat zij het opgezonden had.

HOOFDSTUK VI.

Verrassingen.

„Vader! weet u, wat ik zoo heel graag wou?” vroeg Brechtje, voor zij dien avond naar bed ging. Het kleine meisje ging vlak bij haar vader staan, zonder hem echter aan te zien. Zij was bang, dat hij heen zou kijken, als zij hem haar verzoek deed. „Maar wie niet wagt, die kan niet winnen,” dacht ze. „Ik krijg het niet gedaan, als ik het niet probeer.”

„Nu, wat dan?” vroeg Peter Turk, terwijl hij zijn kleine neid op zijn kale zette en haar krullebed glad streek.

„Vader,” zei Brechtje zacht, aangenaamd door zijn vriendelijkheid, „ik zou zoo heel graag naar de Zondagschool willen gaan. Mag ik?”

Brechtje had niet anders dan een barisch „neen” verwacht op haar vraag. Zij wist, dat haar vader van de kerk en van de Zondagschool niet hield. Dat had hij dikwijls genoeg hardop gezegd en Brechtje had het in hare kleine ooren geknoopt. Van houter hitjeschap sprong zij van zijn knie af, toen hij haar dadelijk antwoorde: „Ja, Brechtje! dat mag.”

„O, Vader! Mag ik wonenlijk? Meent u het echt? Wat vind ik u nu toch lief!” riep het kind vrolijk uit.

„Ja, Brechtje! Ik meen het echt. Je moegt gaan. En ik hoop dat je altijd heel goed luisteren zult, en dat je 's avonds aan je vader vertellen zult, wat je gehoord hebt.”

„O ja, Vader! . . . Dat zal ik vast en zeker doen. Wat ben ik toch blij! Mag ik Zondag al gaan?” En zonder antwoord af te wachten snelde zij in de volheid haars vreugde naar Kees en hem het goede nieuws te gaan vertellen. „Vindt je Vader nu niet heel, heel lief?” eindigde zij haar verhaal.

Op die vraag gaf Kees niet duidelijk antwoord. Hij voor zich vond Peter Turk nu nog niet zoo heel lief. Maar spoedig zou ook hij reden krijgen om met Bechtje's meening van harte in te stemmen.

„Heer oma, jongen!” sprak Peter Turk den volgenden morgen. „Ik heb er nog eens een machtsje opgeslagen; en nu ben ik tot de slootcom gekomen, dat ik je toch den — maar moest verkoopen. Je moogt hem van avond naar je moeder brengen. Ik reken er op, dat je het geld, dat het diar waard is, wel bij mij verdienen zult. Ik ge' dat ik je vertrouwen kan.”

„O, Hana!” riep Kees met een kleur van vernedering, „o Hana! dank u, dank u wel! Ik zal zoo hard werken — ik maar kan.”

De heer voelde een ongekend gevoel van blijdschap in zijn hart. Hoe weinig moeite kostte het toch, om iemand gelukkig te maken. „Kerst,” zoo dacht hij, „maakte Bechtje zoo blij, omdat ik haar toeten!” en naar Zondagschool te gaan en nu dien jongen, omdat ik een geit aan hem verkoop, die hij mij vast en zeker wel eerlijk betalen zal. Daar bestaat geen vrees voor. Ik ze nooit geweten, dat er zoo weinig nodig is om iemand gelukkig te maken. Maar ik wil het nu eens probeeren, — waar ik Peter Turk heet.”

Hoe blij was oma Kees in het vooruitzigt, dat hij dien avond zijn moeder zou mogen gaan verru—en met — geit. Wat zou Moeder er toch wel van zeggen? O, wat zou ze blij zijn en de kleintjes zouden ook zoo'n schik hebben! En dan, als allen bekomen waren van de verrassing, dan zou hij alles gaan vertellen van het Kerstfeest in den stad, dat toch nog een echte Kerstfeestviering geweest was en van het mooie pakje, dat juffrouw van Hork hem gezonden had. En dan zouden allen het wel met hem eens zijn, dat hij toch een blij en goed Kerstfeest had gevierd. Een ding hoopte hij maar, namelijk, dat niemand thuis hem zou hooren aankomen en naar

buiten zou kijken, vóór dat de nieuwe geit op haar plaatsje stond. Hij was van plan om eerst recht door naar de schuur te gaan, de geit daar naar te zetten en eerst dan naar binnen te gaan. Een zou hij zeggen: „Meester! wil u eens even in de schuur gaan kijken?” Heel verwonderd zou zijn moeder dan opstaan; nieuwsgierig zouden de kleintjes haar vooruit loopen: en wat ze wel zeggen en doen zouden, als ze dan die mooie, groote, springende geit zagen staan, . . . dat wist Kees niet, maar het deed zijn hart oepspringen van vroegstevolle verwachting.

En vol blijdschap over dat schoon vooruitsicht, kon Kees niet nalaten om weer een zijner Kerstliederen te gaan zingen:

„Hoer, hoe de schaar der eng'len zingt”

Dadelijk begon Brechtje, die dat lied nu al zoo wel kende, met hem mede te zingen en haar vader luisterde er naar; en het vervulde zijn ziel met troest, toen hij de woorden hoorde:

„God in den hemel zij al de eer!
Hij zag op de aard ontfermend neer;
Die aard, van zooveel zonde en schuld,
Van vloek en van geweld vervuld.

Zou God dan ook op hém ontfermend nederzien en Zijn eigen Zoon hebben overgegeven, opdat wij, zondaars, de kinderen verder hoorde zingen,

„Verloot van 's boosen heerschappij
Steeds leven zouden meer en meer
Alleen tot 's Heeren lof en eer?”

Zou de Holland ook van hém nog een ander metech kunnen maken?

Met een vroedijk hart maakte Kees 's avonds de geit los; en haar stervig vasthoudende aan een touw, ging hij daarop het erf van Peter Turk af. Tot zijn blijdschap

merkte hij, toen hij dicht bij huis was, dat zijn moeder het licht in haar woonvertrek reeds aangestoken en de luiken gesloten had. Gelukkig, nu zou niemand hem zien aankomen en geen der huisgenooten zou aan hem denken, want hij werd immers niet thuis verwacht.

Hij verneukte zijn schreden en liet hier het kop gewillig met hem meê. Zoo zachtijs mogelijk, opdat niemand zijn voetstappen zou hooren, liep hij lange het huijske zijner moeder en kwam zoo aan de schuur. Hij deed voorzichtig de deur open en bond daarna de geit op dezelfde plaats vast, waar de andere geit gestaan had. „Je zult het hier wel niet zoo gezellig hebben als bij boer Turk tusschen al de hoelen, maar daar moet je maar aan zien te winnen, hoor!” zei Kees, terwijl hij het dier voortvoerd over den kop steek. Toen ging hij zijn moeders woning binnen.

„Hé Kees, ben je daar? Heb je al weer vrij gekregen? Mag je den heelen avond blijven? Hoe heb je het gisteren avond gehad?” Met deze vragen werd Kees bij zijn binnemen beïrd.

„Ik mag een uurtje blijven, langer niet. Het is een extra'tje. Ik mocht van den baas eens gaan hooren, hoe het gisteren op het Kerstfeest is geweest,” verzon Kees.

„Wat een lieve Turk!” riep Goortje uit.

„Ja, hij is vandaag echt lief en goed voor mij; dat is zeker,” beaamde Kees.

De kinderen gingen nu aan het vertellen van alles, wat zij op het feest gezien, gehoord en genoten hadden. Hoe aardig dat alles nu ook weten mocht, het duurde Kees nu toch wel een beetje te lang. Hij kon er haast in het geheel niet tusschen komen en had, zooals wij weten, een ander plan in zijn hoofd. De tijd snelde intusschen voorbij en lang mocht hij niet wegblijven.

„Nu moet Kees eens vertellen, hoe hij het gisterenavond gehad heeft,” zei vrouw Toms eindelĳk. Zij had wel gezien, hoe ongeduldig Kees werd en meende dat dit kwam, omdat

hij verlangde zijn weervaren te verhalen. „Heb je nog Kerstfeest in den stal gevierd, Kees?”

„Ja moeder, zeker! We hebben echt Kerstfeest in den stal gevierd. En het was wat heerlijk! En, Moeder! ik weet niet of het daardoor komt of door iets anders, maar verbeeld u, de kinderen moegen voortaan van hun vader naar de Zondagschool gaan.”

Neem, Kees wist niet, hoe de heilsame verandering in het hart van den onverschilligen heer tot stand was gekomen, maar hij behoefde dat ook niet te weten.

Nu kon de groote verrassing niet langer achterwege blijven. Het was Kees of hem iets op het hart brandde. En een aan zijn ongeduld een einde te maken, riep hij op eens uit: „En hoe stelt u het nu wel zonder goit, Moeder?”

„Och, Kees! nu in deze dagen is het verlies nog niet zoo groot, want om dezen tijd van het jaar geeft zij niet veel melk; maar als straks het voorjaar aanbreekt, de tijd waarin zij altijd zoo overvloedig melk gaf, dan zullen wij haar gemis eerst gaan voelen.”

„Laat mij nog eens kijken, Moeder! op welke plaats u de goit dood hebt gevonden,” vroeg Kees.

Als vrouw Toon haar zoon aangekeken had, dan zou zij een bijzonder vroolijke glimking in zijn oogen gezien hebben. Maar zij keek niet naar hem. Zij was met al haar aandacht bij een kom, waarin zij een groot gat moest stoppen. Zij kon niet begrijpen dat Kees van haar verlangde, dat zij licht aansteken en opeten zou om met hem naar de schuur te gaan. Dat had ze nu niet van haar oudsten zoon gedacht, die zich verbeeldde dat hij speedig zijns vaders plaats zou mogen innemen.

„Je moet niet zoo zeurren, Kees! Wat heb je daar nu aan om naar die donkere schuur te gaan en te zien, waar we precies het dier gevonden hebben.”

„Toe Moeder! doe het nu maar. Geef mij mijn zin nu eens. Ik moet weer gauw weg. Ik zal zelf de lamp wel

aansteken." En de daad bij het woord voegende, stond de knaap op en deed wat hij gezegd had.

„Rare jongen! Wat wil je nu toch?" riep zijn moeder een klein beetje knorrig uit, omdat hij zijn zin zoo doordreef en haar noodmaakte om haar werk naar te leggen.

„Och niets Moeder! Toe, ga nu maar even mee!" Kees ging vooruit en zijn moeder volgde hem en Bertus en Geertje en de twee andere kleintjes liepen hen natuurlijk achterna.

Maar wat was dat nu? Zoodra de schuandeur grepend was, klonk het oude welbekende „Me.... Me....!" moeder en kinderen teges. Toen hield Kees de laatste in de hoogte en daar zag vrouw Toms de mooie geit staan.

Van verbazing kon niemand in de eerste oogenblikken een woord uitbrengen. De kinderen kregen het eerst hun spraak terug. Zij begonnen speedig door elkaar te roepen: „Hoe komt die mooie geit hier? Wat is zij groot en vet. Is die wezenlijk voor ons? Wie heeft haar hier gebracht? Waar komt zij van daan?"

„Daarom merkte ik nu aan. Begrijpt u het nu, Moeder? Dat is nu we geit, we eigendom, hoor moedertje! Het is een beste, en ze geeft o zooveel melk."

Toen vrouw Toms daarna vernam, hoe de zaak zich had toegedragen, had Kees nog veel meer vreugde van zijn verwoning dan hij zich ooit had voorgesteld. Hij wist wel dat het heerlijk was, om de zorgen zijner moeder te verlichten; maar dat het hem zóó gelukkig zou maken; neen, dat had hij nooit geweten. Maar nu hij het wist, nu wist hij ook zeker, dat hij nog dikwijls in zijn leven een dergelijke vreugde zou willen smaken.

Kees werd van een klein boerenknechtje een goede boerenknecht, de steun en de rechterhand van Peter Turk, die hem voor geen schatten wilde missen, en de troost en bijstand zijner moeder.

Brechtje werd met haar beide broertjes trouwe en

ijverige leerlingen van de Zondagschool. Juffrouw van Berk getuigde menigmaal, dat er niet veel kinderen waren, die zoo aandachtig luisterden als de kleine Turkjes. Wanneer op Zondagavond de heer en zijn vrouw en kinderen rustig in de groote huiskamer bij elkander zaten, dan vertelden de kinderen, wat zij op de Zondagschool gehoord hadden en dan zongen zij de mooie versjes na, die zij geleerd hadden.

Huim tien jaren had Kees zijn haas gedienst, toen deze op zekeren dag het ongeluk had om van den zolder door een luik naar beneden te vallen. Bewusteloos nam Kees hem op en hielp hem te bed. Toen Peter Turk tegen den avond tot zijn bewustzijn terugkeerde, riep hij zijn knecht tot zich, greep zijn hand en sprak: „Kees, mijn goede jongen! het zal weldra met mij gedaan zijn. Dat weet ik wel. Maar ik weet, waar ik heen ga. Vroeger was ik een onverschillige, ongeloovige kerel. Ik gaf om God noch om Zijn gebod. Maar sedert ik je eens aan mijn kinderen in den stal de Kerstgeschiedenis heb hooren vertellen, is alles anders met mij geworden. Dat was het begin van de groote verandering, die met mij plaats had. God heeft mij gezocht in Zijn ontferming. Hij is goed voor mij geweest. Hij vergaf mij al mijn zonden en nu ga ik tot Hem.”

Zoo leerde Kees vele jaren later God nog danken voor de groote tekenstelling, die hij eens als kneep ondervonden had; want God had dat kwade ten goede gekeerd.